

الله أكبر

دانشگاه قم

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی

عنوان پایان نامه :

**بررسی عوامل مؤثر بر اشتراک دانش بین حوزه
علمیه و دانشگاه؛ مطالعه موردی حوزه علمیه یزد و
دانشگاه یزد**

استاد راهنما :

آقای دکتر علی رضا هویدا

نگارنده :

فاطمه رعیتی

زمستان ۱۳۹۲

این پایان نامه را با تشکر و سپاس بیکران از خداوند عزوجل تقدیم می نمایم به

شهدای گلگون کفن اسلام از صدر تا انقلاب اسلامی ایران که با خون پاک خویش درخت
مقدس اسلام را سیراب و تناور نمودند

تقدیم با بوسه بر دستان پدرم :

به او که نمی دانم از بزرگیش بگویم یا مردانگی ، سخاوت ، سکوت ، مهربانی ،.....

مادر عزیزتر از جانم :

سنگ صبوری که الفبای زندگی به من آموخت.

خواهر عزیزم :

که وجودش شادی بخش و صفایش مایه آرامش من است.

و یگانه برادرم :

که در راه پر فراز و نشیب زندگی همواره تکیه گاهم است.

خداوند بلند مرتبه را شاکرم که توفیق علم آموزی به من عطا نمود و سختی‌های این راه را برایم هموار کرد لازم است از تمام کسانی که در تهیه و تکمیل این پایان‌نامه مرا یاری کرده‌اند نهایت تشکر و قدردانی را بنمایم

به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بسی شایسته است از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای "دکتر علی‌رضا هویدا" که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن‌سرای علم و دانش را با راهنمایی‌های کار ساز و سازنده بارور ساختند؛ تقدیر و تشکر نمایم.

و همچنین از پدر و مادر عزیزم و خانواده محترم و دوستانم که همواره مشوق و پشتیبانم بودند سپاسگزارم.

چکیده

حوزه و دانشگاه دو نهاد علمی کشور هستند که مهم‌ترین رسالت آن‌ها تربیت نیروی متفکر و تولید و تسهیم دانش است. به دلیل تفاوت و شباهت‌های ساختاری و آموزشی میان حوزه و دانشگاه اشتراک دانش بین این دو نهاد اهمیت بسزایی دارد. در پی تلاش‌های بسیاری که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی انجام گرفت تا این دو نهاد را به هم نزدیک کنند عوامل و متغیرهای بسیاری فراروی تعامل و اشتراک دانش بین حوزه و دانشگاه وجود دارد.

هدف این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر اشتراک دانش بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد است که این عوامل شامل عوامل فردی، سازمانی، اشتراکات محتوایی و فناوری اطلاعات می‌شود که با روش توصیفی-پیمایشی انجام شده است. جامعه مورد مطالعه شامل اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد به تعداد 27 نفر و اساتید حوزه علمیه خواران و برادران استان یزد به تعداد 51 نفر در چهار گروه آموزشی فقه و اصول، معارف اسلامی، ادبیات عرب و علوم قرآن و حدیث به پرسش‌نامه پژوهش پاسخ داده‌اند.

جهت گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه‌ای شامل 41 سؤال مربوط به اطلاعات جمعیت-شناختی، عوامل فردی، عوامل سازمانی، عوامل فناوری اطلاعات و عوامل مشترکات محتوایی طراحی شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار توصیفی، فراوانی؛ درصد و میانگین و روش آمار استنباطی مانند رتبه لیکرت از 5 و آزمون مقایسه میانگین‌های دو نمونه مستقل استفاده شده است. بر اساس یافته‌های پژوهش، رتبه تأثیر اشتراک دانش در زمینه عوامل فردی، بین هیئت علمی برابر است با $2/07$ (در حدود $38/4$ درصد) و بین اساتید و علمای حوزه علمیه یزد $1/6$ (در حدود 32 درصد)؛ رتبه تأثیر اشتراک دانش در زمینه عوامل سازمانی، بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد $1/89$ (در حدود $37/8$ درصد) و در بین اساتید

حوزه علمیه 1/7 (در حدود 34 درصد)؛ رتبه تأثیر اشتراک دانش در زمینه عوامل مشترکات محتوایی، بین اعضای هیئت علمی 2/19 (در حدود 43/8 درصد) و در بین اساتید حوزه علمیه یزد 1/8 (در حدود 36 درصد) و رتبه تأثیر اشتراک دانش در زمینه عوامل فناوری اطلاعات، بین اعضای هیئت علمی 1/61 (در حدود 32/2 درصد) است و بین اساتید حوزه علمیه یزد 1/55 (در حدود 31 درصد) از 5 در مقیاس لیکرت است. با تحلیل‌های آماری انجام شده، تفاوت معنی‌داری در اشتراک دانش در زمینه عوامل فردی؛ سازمانی؛ اشتراکات محتوایی و فناوری اطلاعات بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد وجود ندارد.

با وجود اقدامات بسیاری مانند: برگزاری همایش‌های مشترک؛ گنجانیدن دروس معارف، اخلاق و متون اسلامی در نظام آموزشی دانشگاه‌ها؛ ورود برخی روحانیون به دانشگاه و بالعکس و غیره ... انجام شده است؛ ولی نتوانسته شکاف علمی بین حوزه و دانشگاه را پر نماید البته تقویت و گسترده‌گی این اقدامات، گام بلندی در جهت وحدت علمی و عملی حوزه و دانشگاه است.

کلیدواژه‌ها: اشتراک دانش، حوزه علمیه یزد، دانشگاه یزد، اشتراک دانش و عوامل فردی، اشتراک دانش و عوامل سازمانی، اشتراک دانش و عوامل مشترکات محتوایی، اشتراک دانش و عوامل فناوری اطلاعات

فهرست مطالب

1	فصل اول : کلیات پژوهش .....
2	1-1. مقدمه .....
3	2-1. بیان مسئله .....
8	3-1. اهمیت پژوهش .....
10	4-1. اهداف پژوهش .....
11	5-1. سوالات پژوهش : .....
12	6-1. فرضیه های پژوهش .....
12	7-1. تعاریف عملیاتی و مفهومی واژهها .....
15	فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه ی پژوهش .....
16	1-2. مبانی نظری .....
16	1-1-2. اشتراک دانش .....
16	1-1-1-2. دانش .....
16	2-1-1-2. مفهوم دانش .....
18	3-1-1-2. انواع دانش .....
19	4-1-1-2. جریان دانش .....
20	5-1-1-2. اشتراک گذاری دانش .....
20	6-1-1-2. تعاریف اشتراک دانش .....
21	7-1-1-2. عوامل مؤثر بر اشتراک دانش .....
23	8-1-1-2. اشتراک دانش در مراکز آموزشی .....
24	2-1-2. حوزه علمیه .....
24	1-2-1-2. تاریخچه حوزه علمیه .....
26	2-2-1-2. اهداف حوزه علمیه .....
27	3-2-1-2. علوم حوزوی و نظام آموزشی حوزه ها : .....
28	4-2-1-2. مراحل تحصیل در حوزه های علمیه .....

29	..... 5-2-1-2. حوزه های علمیه در ایران
30	..... 6-2-1-2. مدارس دینی استان یزد
31	..... 3-1-2. دانشگاه
31	..... 1-3-1-2. تاریخچه دانشگاه ها در ایران
33	..... 1-3-1-2. اهداف دانشگاهها در ایران
34	..... 4-1-2. ارتباط حوزه و دانشگاه
35	..... 5-1-2. اهداف مشترک حوزه و دانشگاه
36	..... 2-2. پیشینه پژوهش
36	..... 1-2-2. مطالعات انجام شده در ایران
42	..... 2-2-2. مطالعات انجام شده در خارج
45	..... فصل سوم : روش شناسی پژوهش
46	..... 1-3. روش پژوهش
46	..... 2-3. جامعه پژوهش
47	..... 1-3-3. دانشگاه یزد
47	..... 2-3-3. مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران استان یزد
49	..... 3-3-3. مرکز مدیریت برادران استان یزد
52	..... 4-3. متغیرهای اساسی پژوهش
52	..... متغیر مستقل
52	..... متغیر وابسته
52	..... 3-5. روش گردآوری اطلاعات
53	..... 6-3. روش تحلیل اطلاعات
54	..... فصل چهارم : تجزیه و تحلیل داده ها
55	..... 1-4. مقدمه
56	..... 2-4. یافته های آماری و تحلیل ها

- جدول 4-1. توزیع و درصد فراوانی مقطع آموزشی و سن هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد 56
- جدول 4-2. توزیع و درصد فراوانی پست سازمانی به تفکیک جنسیت هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد 58
- جدول 4-3. توزیع و درصد فراوانی مقاطع تحصیلی و سابقه تدریس هیئت علمی دانشگاه و اساتید حوزه علمیه یزد 59
- جدول 4-4. توزیع و درصد فراوانی اساتید حوزه علمیه یزد که دارای مدرک دانشگاهی، تدریس در دانشگاه و کتاب تألیفی مشترک 61
- جدول 4-5. توزیع و درصد فراوانی هیئت علمی دانشگاه دارای مدرک حوزوی و تدریس در حوزه و کتاب تألیفی مشترک 62
- جدول 4-6. توزیع و درصد فراوانی فعالیت های پژوهشی هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد 63
- جدول 4-7. توزیع و درصد فراوانی رشته های تحصیلی مشترک بین اساتید حوزه علمیه و هیئت علمی دانشگاه 64
- جدول 4-8. فراوانی و درصد تأثیر عوامل فردی بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 65
- جدول 4-9. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل فردی بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 67
- جدول 4-10. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل سازمانی بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 69
- جدول 4-11. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل سازمانی بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 71
- جدول 4-12. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل مشترکات محتوایی بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 73
- جدول 4-13. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل مشترکات محتوایی بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 75

77	اساتید حوزه علمیه یزد ..... جدول 4-14. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل فناوری اطلاعات بر اشتراک دانش در بین
79	اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد ..... جدول 4-15. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل فناوری اطلاعات بر اشتراک دانش در بین
81	فصل پنجم : خلاصه یافته ها، بحث و نتیجه گیری و پیشنهادها.....
82	1-5. مقدمه .....
83	2-5. خلاصه یافتهها، بحث و نتیجه گیری .....
83	1-2-5. ویژگیها و مشخصات جمعیت شناختی اعضای هیئت علمی دانشگاه و اساتید حوزه علمیه یزد .....
84	2-2-5. میزان اشتراک دانش در زمینه عوامل فردی بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد .....
90	3-2-5. میزان اشتراک دانش در زمینه عوامل سازمانی بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد .....
95	4-2-5. میزان اشتراک دانش در زمینه اشتراکات محتوایی در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد .....
100	5-2-5. میزان اشتراک دانش در زمینه عوامل فناوری اطلاعات بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد .....
103	3-5. نتیجه گیری : .....
106	4-5. پیشنهادهای برخاسته از یافته های پژوهش .....
108	5-5. پیشنهادهایی برای پژوهش آینده .....
109	منابع و مآخذ.....
118	پیوست ها .....

فهرست جداول

- جدول 4-1. توزیع و درصد فراوانی مقطع آموزشی و سن هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد 56
- جدول 4-2. توزیع و درصد فراوانی پست سازمانی به تفکیک جنسیت هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد 58
- جدول 4-3. توزیع و درصد فراوانی مقاطع تحصیلی و سابقه تدریس هیئت علمی دانشگاه و اساتید حوزه علمیه یزد 59
- جدول 4-4. توزیع و درصد فراوانی اساتید حوزه علمیه یزد که دارای مدرک دانشگاهی، تدریس در دانشگاه و کتاب تألیفی مشترک 61
- جدول 4-5. توزیع و درصد فراوانی هیئت علمی دانشگاه دارای مدرک حوزوی و تدریس در حوزه و کتاب تألیفی مشترک 62
- جدول 4-6. توزیع و درصد فراوانی فعالیت های پژوهشی هیئت علمی دانشگاه یزد و اساتید حوزه علمیه یزد 63
- جدول 4-7. توزیع و درصد فراوانی رشته های تحصیلی مشترک بین اساتید حوزه علمیه و هیئت علمی دانشگاه 64
- جدول 4-8. فراوانی و درصد تأثیر عوامل فردی بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 65
- جدول 4-9. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل فردی بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 67
- جدول 4-10. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل سازمانی بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 69

- جدول 4-11. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل سازمانی بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 71
- جدول 4-12. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل مشترکات محتوایی بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 73
- جدول 4-13. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل مشترکات محتوایی بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 75
- جدول 4-14. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل فناوری اطلاعات بر اشتراک دانش در بین اساتید حوزه علمیه یزد 77
- جدول 4-15. توزیع و درصد فراوانی تأثیر عوامل فناوری اطلاعات بر اشتراک دانش در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه یزد 79

فصل اول : کلیات پژوهش

1-1. مقدمه

یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در توسعه و پیشرفت یک کشور، ضرورت اهمیت به تولید و نشر دانش و جریان یافتن دانش در بخش‌های مختلف کشور است، به عبارتی دانش و دانایی نقش اساسی در جامعه دارد. با روی آوردن به مسیر دانش‌محوری در دنیای کنونی، یکی از مهم‌ترین بخش‌هایی که در جامعه نقش تعیین‌کننده‌ای را ایفا می‌کند مراکز آموزشی در کشور هستند. در شرایطی که مراکز آموزشی به ویژه دانشگاه‌ها به سمت و سوی یادگیری مستمر و خلاقانه حرکت کنند اشتراک و انتقال دانش، هسته اصلی جامعه‌ی دانش‌محور تلقی می‌شود.

دانشگاه‌ها به عنوان محیطی آموزشی و پژوهشی، مکانی مناسب برای به اشتراک‌گذاری دانش و پیاده‌سازی فرهنگ اشتراک دانش شمرده می‌شوند. در این بین اعضای هیئت‌علمی مهم‌ترین عناصر سازنده مؤسسه‌های دانشگاهی، در حوزه تولید و کاربرد دانش به شمار می‌روند. چنانچه شرایط و بستر لازم برای اعضای هیئت‌علمی فراهم شود، این افراد می‌توانند دانش خود را به اشتراک بگذارند و این دانش حیاتی و مهم هنگامی به جریان می‌افتد که افراد تمایل به همکاری و اشتراک دانش داشته باشند.

از طرفی، امام خمینی (ره) در مورد نقش دانشگاه و دانشگاهیان در جامعه چه در دوران قبل از انقلاب و چه در دوران بعد از پیروزی انقلاب، فرمایش‌های زیادی داشتند و در این فرمایش‌ها، ایشان نقش دانشگاه و دانشگاهیان را در استقلال کشور و پیشبرد اهداف جمهوری اسلامی به وضوح بیان کرده‌اند. ایشان در جایی فرموده بودند که "دانشگاه مبدأ همه تحولات است"؛ همچنین حضرت امام در جای دیگری به این نکته اشاره داشتند که "دانشگاه کارخانه آدم‌سازی است." از نظر حضرت امام (ره) دانشگاه یکی از کلیدی‌ترین نهادهای اجتماعی و توسعه در کشور است، البته حضرت امام (ره) در کنار این فرمایش‌ها توقعاتی را نیز از دانشگاه مطرح فرمودند و آن را تحت عنوان ویژگی‌های دانشگاه اسلامی مطرح کردند.¹

تعبیر به جای مانده از حضرت امام (ره) نشان می‌دهد که ایشان صرفاً به انجام کارهای تحقیقی در دانشگاه اکتفا نمی‌کردند و برای ایشان رعایت اخلاق و تربیت انسان‌های دارای ویژگی‌های انسانی، بسیار مهم است.

¹.جعفر توفیقی. "دانشگاه پاسخگوی نیاز کشور". (21 آذر 1388). قابل دسترس: <http://fararu.com/fa/news/>

در بحث دانشگاه‌ها یکی از مسائلی که حضرت امام(ره) مطرح و بر آن تأکید داشتند بحث وحدت حوزه و دانشگاه بود، در واقع اولین مسائلی که امام(ره) در مورد حوزه و دانشگاه مطرح کردند وحدت این دو مرکز علمی است، ایشان حوزه و دانشگاه را مکمل یکدیگر می‌دانستند و معتقد بودند که این دو به تنهایی نمی‌توانند کشور را به هدف برسانند، پرچمدار توصیه حضرت امام(ره) در وحدت بخشی از حوزه و دانشگاه، شهید مفتاح بود، و بعد از ایشان هم این حرکت تداوم پیدا کرد و منجر به تأسیس نهادهایی شد که این مسئولیت را برعهده گرفتند و بعد از آن ما شاهد آن بودیم که اساتید دانشگاهی در حوزه‌ها حاضر شدند و بزرگانی از حوزه به دانشگاه‌ها رفتند و برخی رشته‌ها و دروس مشترک بین حوزه و دانشگاه ایجاد شد.

بنابراین، اولین گام برای نزدیکی و وحدت حوزه و دانشگاه، وحدت علمی است و از طرفی اساتید، نقش اصلی و تأثیرگذاری در هر دو نهاد دارند و همدلی و نزدیکی اساتید هر دو نهاد وحدت علمی حوزه و دانشگاه را به دنبال دارد و این نزدیکی و همدلی از طریق رفت و آمدها، ارتباطات رسمی و غیر رسمی و تبادل تجربه و دانش بین آنها امکان‌پذیر می‌شود؛ به عبارتی دیگر حضور هر یک از اساتید در نهاد مقابل برای آموزش و تدریس، خود نوعی اشتراک‌گذاری دانش محسوب می‌شود. در پژوهش حاضر، به بررسی عوامل مؤثر بر اشتراک دانش از نظر اساتید هر دو نهاد علمی پرداخته می‌شود. که این عوامل شامل عوامل فردی؛ سازمانی؛ فناوری‌های اطلاعات و مشترکات محتوایی می‌شود.

2-1. بیان مسئله

حوزه به عنوان نهادی آموزشی در سطح عالی و در پی تداوم خط مشی پیامبر(ص) و ائمه اطهار-علیهم السلام- عهده‌دار مسئولیت تربیت و آموزش نیروهای فکری مورد نیاز جامعه است. تربیت و آموزش افرادی شایسته که بعداً بتوانند به عنوان مبلغ دینی، احکام و مسائل را به مردم برسانند و همچنین در علوم و معارف اسلامی تدریس و تحقیق کنند.¹ به عبارتی دیگر، حوزه علمیه یعنی دانشگاه فراگیری تعالیم قرآن و سنت معصومین (ع) است؛ این نهاد علمی دارای

¹ محمدعلی اخلاقی، شکل‌گیری سازمان روحانیت شیعه، (تهران: موسسه شیعه‌شناسی، 1384): ص 143-147.

کارکردهای آموزشی، تربیتی، پژوهشی و فرهنگی است که در گستره ملی و فراملی فعالیت دارد.

رشته‌های درسی رایج در این مراکز آموزشی: اخلاق اسلامی، فقه و اصول، فلسفه و کلام اسلامی، تفسیر و علوم قرآنی، منطق، ادبیات عرب، تاریخ اسلام و... است.

از سوی دیگر دانشگاه‌ها، محل کسب علم و به طور کلی محل تبادل اندیشه‌ها و افکار هستند. دانشگاه‌ها باید تولیدکننده و منتقل‌کننده دانش به صورت رسمی و غیررسمی باشند. دانشگاه‌ها محل درس خواندن و کسب دانش هستند که در گروه‌های علمی: علوم محض، علوم تجربی و انسانی فعالیت دارند؛ هرچند که در آنها علوم دینی نیز تدریس می‌شود از جمله: معارف اسلامی، تفسیر و علوم قرآنی، تاریخ اسلام، ادبیات عرب، فلسفه اسلامی، فقه و اصول، اخلاق اسلامی و ...؛ که می‌توان گفت تاحدی با رشته‌های حوزه علمیه مشترک است.

همانطور که بیان شد تولید علم و دانش در محیط دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه انجام می‌شود. این دو نهاد در زمینه مدیریت علوم، نیازهای علمی و تحقیقاتی کشور را تأمین می‌کنند. دانشمندان و عالمان دینی جایگاه اصلی را در زمینه تولید علم ایفا می‌کنند. دانشگاه و حوزه به عنوان دو نهاد علمی و فرهنگی هستند که مهم‌ترین رسالت آنها، تربیت نیروی متفکر و کارآمد و تولید و تبادل اطلاعات و دانش است.

امام خمینی (ره) این دو نهاد را به عنوان دو بال برای پرواز کشور می‌نگریستند و راهبرد اساسی ایشان در پیشبرد انقلاب، وحدت حوزه و دانشگاه است و همواره بر آن تأکید می‌کردند. زمینه‌ساز وحدت حوزه و دانشگاه، برقراری تعاملات علمی و اشتراک دانش بین این دو نهاد است.^۱

منظور از اشتراک دانش یا تسهیم دانش، مجموعه‌ای از رفتارهایی است که تبادل اطلاعات یا کمک به دیگران را منجر شود. اساساً تسهیم دانش شامل فرآیندهایی است که از طریق آن دانش بین منبع و گیرنده دانش جاری می‌شود و هرکدام از افراد یا واحدها می‌توانند نقش منبع، فرستنده، تسهیل‌کننده و واسط بین منبع و گیرنده دانش باشند؛ در واقع هدف از هر نوع فرایند تسهیم دانش، انتقال موفقیت‌آمیز دانش از منبع به گیرنده است.

---

^۱ . علی صحبت‌لو و محمد حسن میرزا محمدی. "تبیین اهداف مشترک حوزه و دانشگاه". دانشگاه اسلامی، ۱۱، ۳ (پاییز ۱۳۸۶): ۴۳-۷۶

دانشی که می‌توان تسهیم کرد به دو بعد اساسی دانش نهفته و دانش آشکار تقسیم می‌گردد.

دانش نهفته^۱: بسیار شخصی است و به سختی می‌توان آن را به دیگران اشاعه داد. این دانش بیشتر به مهارت‌های درونی، مدل‌های ذهنی، اعتقادات و دیدگاه‌هایی اطلاق می‌شود که غالباً بر اساس تبحر و تجربه است. این نوع دانش به دلایل پیچیدگی از طریق تعامل فردی به راحتی قابل تسهیم است مثل نشست‌های و سمینارهای علمی، گروه بحث و غیره ...

دانش آشکار^۲: به موازات دانش نهفته، دانش آشکار و نظامند قرار دارد؛ بنابراین، به راحتی قابل گسترش و تسهیم است، از جمله می‌توان به تولید دانش و اطلاعات، انتشار کتاب، فراهوان مقاله، شرکت در همایش‌ها و غیره ... اشاره کرد.^۳

مهم‌ترین عامل در اشتراک دانش، نیروی انسانی است که هم جنبه حوزوی و هم جنبه دانشگاهی داشته باشد که در این راستا می‌توان اساتید رشته‌های مشترک بین این دو نهاد را نام برد. می‌توان این طور بیان کرد که آموزش و پژوهش نوعی انتقال دانش است که اساتید برای بارور کردن دانش خود و تدریس دروس، احتیاج دارند که به منابع اطلاعاتی، از جمله: پایگاه‌های اطلاعاتی، کتاب‌ها، تدوین مقالات علمی، انجام طرح‌های تحقیقاتی، شرکت در کنفرانس‌ها و سمینارها، نشست‌های علمی، گروه‌های بحث و غیره... دسترسی یابند.

در پی تلاش‌های بسیاری که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی انجام گرفت تا این دو نهاد را به هم نزدیک کنند عوامل و متغیرهای بسیاری فراروی تعامل و اشتراک دانش بین حوزه و دانشگاه وجود دارد از جمله:

عوامل فردی که در مفهوم عوامل فردی، رفتار و اعمال افراد و آنچه در ذهن آنهاست مورد توجه قرار گرفته است؛ و به عنوان یک عامل تأثیرگذار در اشتراک دانش محسوب می‌شود. تعاملات فردی، ارتباطات پیوسته و چهره به چهره در فعالیت‌ها و گفت‌وگوها، این فرصت را برای افراد فراهم می‌کند که از دانش موجود و نیازهای آموزشی خود مطلع شوند.

---

^۱. Tacit Knowledge

^۲. Explicit Knowledge

^۳. فاطمه صدر؛ محمد امین نابی و مهدی بهبود. "تسهیم دانش در بخش دولتی". اولین کنفرانس سالانه مدیریت نوآوری و کارآفرینی، (۲۷ و ۲۸ بهمن ۱۳۹۸)، قابل دسترس:

http://www.civilica.com/Paper-MIEAC۰۱-MIEAC۰۱_۱_۴۸.html

پژوهش‌ها نشان داده است، که عوامل فردی در افزایش تمایل افراد نسبت به شرکت در فعالیت‌های اشتراک دانش نقش مؤثری ایفا می‌کند. به این ترتیب، اساتید در مراکز آموزشی به خصوص در دانشگاه‌ها و حوزه‌های علمیه، یکی از مهم‌ترین ارکان ارائه دهنده و فراهم آورنده دانش هستند؛ به همین جهت تعامل آنها با یکدیگر؛ تبادل اطلاعات در حوزه‌ی مربوطه؛ مشارکت و هم‌فکری در فعالیت‌ها و تحقیقات، می‌تواند در ارتقا دانش خود و بالا رفتن کیفیت آموزشی هر دو نهاد آموزشی نقش مهمی را ایفا کند. به خصوص برخی از این عوامل شامل: فعالیت‌های پژوهشی مشترک بین اساتید حوزه علمیه و هیئت علمی دانشگاه؛ راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی یکدیگر؛ اطلاع رسانی طرح و فعالیت‌های پژوهشی خود به دیگران؛ شرکت در جلسات و سمینارهای مشترک بین حوزه علمیه و دانشگاه است.

عوامل سازمانی افراد در سازمان می‌آموزند و تشویق می‌شوند که در فعالیت‌های اشتراک دانش شرکت کنند. در واقع سازمان باید شرایط و محیطی را فراهم آورد که در آن گروه‌های متخصص، مهارت و تجربیات و منابع اطلاعاتی خود را به اشتراک بگذارند.

به این ترتیب، حوزه علمیه و دانشگاه باید تمهیداتی را لحاظ کنند تا اعضای هیئت علمی و اساتید بتوانند به دانش یکدیگر دسترسی آسان داشته باشند. از جمله این تمهیدات: ایجاد امکاناتی برای دسترسی آسان اساتید به کتابخانه یکدیگر؛ تجهیز کتابخانه‌های مرکزی و دانشکده‌ای؛ فراهم نمودن امکاناتی برای برگزاری سمینارها و نشست‌های هم‌اندیشی مشترک بین اساتید حوزه علمیه و دانشگاه؛ فراهم آوردن زمینه و شرایطی برای دعوت از اساتید نهاد مقابل جهت تدریس دروس مشترک و راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌های دانشجویان و طلبه‌ها؛ ایجاد فرصت‌های مطالعاتی و جلسات بحث و گفت‌وگو بین اساتید گروه‌های آموزشی مشترک؛ ایجاد امکانات و شرایطی برای دعوت از اساتید حوزه علمیه به عنوان داور و ارزیابی مقالات نشریات تخصصی و بالعکس؛ ایجاد شرایطی برای حضور طلبه‌ها در درس اساتید دانشگاه و بالعکس؛ دعوت از هیئت علمی به عنوان مدرس کارگاه‌های آموزشی و بالعکس است.

عوامل مشترکات محتوایی در بحث اشتراک دانش بین حوزه علمیه و دانشگاه به بحث اشتراکات محتوایی و موضوعی در هر دو نهاد آموزشی می‌رسیم. بخش بسیار کوچکی از علوم انسانی یعنی دانشکده‌ی الهیات، بین حوزه و دانشگاه مشترک است.

بنابراین، لازمه تعاملات علمی و رفت‌وآمدها و انجام فعالیت‌های پژوهشی مشترک بین حوزه علمیه و دانشگاه، مشترکات محتوایی و موضوعی است. در بحث مشترکات محتوایی، تعاملات فکری و پژوهشی نیز بین اساتید حوزه علمیه و دانشگاه مطرح می‌شود که این محور را می‌توان در سه شاخه بیان کرد:

1. همایش‌های تخصصی داخلی و خارج از کشور؛ 2. هم فکری و همکاری جهت انتشار نشریات تخصصی؛ 3. هم اندیشی و همکاری در طرح‌های پژوهشی¹

در این راستا، می‌توان به تأسیس مراکز و مؤسسه‌هایی اشاره کرد که دستاوردهای علمی اساتید حوزه علمیه و دانشگاه را انتشار می‌دهند؛ مانند پژوهشگاه حوزه و دانشگاه که به منظور حمایت از انجام طرح‌های پژوهشی مورد نیاز حوزه علمیه و دانشگاه؛ تدوین متون درسی مشترک؛ حمایت از تألیف یا ترجمه کتب و مقالات علوم دینی؛ حمایت از پایان‌نامه‌هایی با موضوعات مشترک بین حوزه علمیه و دانشگاه است.

فناوری‌های اطلاعات² سازمان‌ها به منظور انتقال و دسترسی آسان به دانش، از فناوری‌های اطلاعات استفاده می‌کنند. به عبارتی، فناوری‌ها به افراد کمک می‌کنند که تخصص، تجربه و فعالیت‌های خود را به صورت الکترونیکی با یکدیگر به اشتراک بگذارند. نقش اساسی فناوری‌های اطلاعات در عصر کنونی تسریع در انتقال و اشتراک دانش است. اینترنت به عنوان ابزاری قدرتمند برای به اشتراک‌گذاری دانش مطرح است. با گسترده شدن فناوری‌های اطلاعات و نفوذ وسایل ارتباط از راه دور در عمق جامعه، ابزارها و روش‌های آموزشی نیز متحول شده است این تحول در جهتی است که هر فرد در هر زمان و در هر مکانی بتواند با امکاناتی مشخص، مشغول یادگیری شود.

به دنبال گسترش استفاده از اینترنت، آموزش الکترونیکی و آموزش از راه دور نیز در امر آموزش و پژوهش مورد توجه قرار گرفت. فناوری‌های اطلاعات زمانی در انتقال و اشتراک دانش مفیدند که در دست اساتید مجرب و متخصص به کار گرفته شود.

¹. سعید زیباکلام، "هیچ تعامل جدی بین حوزه و دانشگاه وجود ندارد". خبر آنلاین، (27 آذر 1391)، قابل دسترسی:

<http://khabaronline.ir/detail/۲۶۳۹۴۴/culture/religion>

^۲. Information Technology

جهان کنونی به سرعت در حال تبدیل شدن به جامعه اطلاعاتی است و امکان استفاده از اینترنت و منابع اطلاعات الکترونیکی در تمامی جوامع بشری، روند تصاعدی را طی می کند. بنابراین، اساتید حوزه علمیه و هیئت علمی دانشگاه باید با روش‌های جستجوی منابع و موتورهای جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی آشنایی کامل داشته باشند؛ بتوانند از شبکه‌های اجتماعی مانند توییتر، وبلاگ و سایت شخصی جهت انتقال دستاوردهای علمی و فقهی خود به دیگران استفاده کنند؛ همچنین فراهم آوردن امکانات و شرایطی جهت دسترسی و استفاده اساتید حوزه علمیه از کتابخانه مجازی (پایگاه‌های اطلاعاتی، نرم افزار و CD های آموزشی و منابع الکترونیکی) و یا بالعکس. بنابراین، اشتراک دانش بین حوزه و دانشگاه بستگی به عواملی چون عوامل فردی؛ سازمانی؛ مشترکات محتوایی و عوامل فناوریهای اطلاعاتی دارد.

مکان‌های مورد پژوهش، حوزه علمیه یزد که بیش از 700 سال سابقه دارد و مهم‌ترین اهداف خود را اهداف علمی و آموزشی می‌داند و تربیت مجتهد و مدرس در گستره علوم دینی بیشترین دغدغه آن به شمار می‌رود و دانشگاه یزد که از سال 1367 در راستای توسعه کمی و کیفی در زمینه‌های آموزشی، اداری، جذب استاد و ارتقای سطح علمی، تلاش‌های بسیاری انجام داده است.

این پژوهش سعی دارد تا عوامل مؤثر بر اشتراک دانش بین حوزه علمیه یزد و دانشگاه یزد را با توجه به نظر اساتید رشته‌های مشترک (علوم قرآن و حدیث؛ تفسیر؛ اصول فقه؛ معارف اسلامی و ادبیات عرب) که در بین این دو محل، به آموزش، پژوهش و رفت و آمدهای علمی مشغولند را مورد بررسی و مطالعه قرار دهد و در نهایت با توجه به ویژگی‌ها، نیازمندی‌ها و شرایط حوزه و دانشگاه پیشنهادهایی را برای پیاده سازی و استقرار اشتراک دانش بین این دو نهاد ارائه دهد.

1-3. اهمیت پژوهش

مهم‌ترین کار آموزش عالی شاید به گفته فیلسوف معروف انگلیسی وایت‌هد¹ " آموزش و انتقال فرهنگ جدید به طالبان آن و تحقیق و نوآوری در عرصه‌های علمی است " ؛ این دو ویژگی است که این نوع آموزش را از آموزش‌های مقاطع دیگر ممتاز می‌کند. دو نهاد آموزشی

¹ . Alfred North Whitehead, ۱۸۶۱-۱۹۴۷